

XAVFSIZLIK MADANIYATI TUSHUNCHASI KOMPONENTLARI

*NamDU, Kasb ta'limi kafedrası professori: Akramov X.M.
NamDU, Kasb ta'limi kafedrası kata o'qituvchi: Sayfitdiniv A.S.*

Annotasiya: Mazkur maqolada Xavfsizlik madaniyati tushunchasi komponentlari, bolalarning hayoti va sog'lig'ini saqlashning ahamiyati, o'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirish, inson madaniy faoliyatining kutilayotgan natijalari va parametrlari nuqtai nazaridan ushbu tushunchasi va hayotga bosqichma-bosqich joriy etilayotgan xavfsizlik madaniyati o'z mavqei, hayot faoliyati xavfsizligi asoslari hayot xavfsizligi madaniyatining shaxsiy va ijtimoiy ahamiyatini tushunishni, hayot xavfsizligining zamonaviy madaniyati asoslarini o'zlashtiris tug'risida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Xavfli va favqulodda vaziyatlar, funktsional yondashuv, sifat yondashuv, aksiologik yoki qadriyatlariga asoslangan yondashuv, ijodiy yondashuv, me'yoriy yondashuv, ruhiy va shaxsiy yondashuv.

Аннотация: В данной статье рассмотрены составляющие понятия культуры безопасности, значение охраны жизни и здоровья детей. Формирования культуры безопасности у обучающихся, данное понятие с точки зрения ожидаемых результатов и параметров культурной деятельности человека. Рассмотрены позиция культуры безопасности, которая постепенно внедряется в жизнь, основы безопасности жизнедеятельности, понимание личной и общественной значимости культуры безопасности жизнедеятельности, овладение основами современной культуры безопасности жизнедеятельности.

Ключевые слова: Рисковые и чрезвычайные ситуации, функциональный подход, качественный подход, аксиологический или ценностный подход, творческий подход, нормативный подход, духовно-личностный подход.

Annotation: This article examines the components of the concept of safety culture, the importance of protecting the life and health of children. Formation of a safety culture among students, this concept from the point of view of the expected results and parameters of human cultural activity. The position of a safety culture, which is gradually being introduced into life, the fundamentals of life safety, understanding the personal and social significance of a life safety culture, and mastering the basics of a modern life safety culture are considered.

Keywords: Risk and emergency situations, functional approach, qualitative approach, axiological or value approach, creative approach, normative approach, spiritual and personal approach.

Hozirgi vaqtda har xil turdagi xavfli va favqulodda vaziyatlar inson hayotining

ob'ektiv haqiqati bo'lib, uning hayoti va sog'lig'iga xavf tug'diradi, katta moddiy yo'qotishlarga olib keladi va atrof-muhitga juda katta zarar etkazadi.

Favqulodda vaziyatlar vazirligi mutaxassislarining fikricha, inson omili shaxsiy xavfsizlikni, shuningdek, butun mamlakatimiz xavfsizligini ta'minlashda hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Shunday qilib, xavfsizlikka bo'lgan ehtiyoj tobora kuchayib bormoqda.

Xavfsizlik insonni, jamiyatni va umuman davlatni yanada rivojlantirishning eng zarur shartlaridan biridir.

Hozirgi vaqtda xavfsizlik muammosini inson omilini hisobga olmasdan hal qilishning iloji yo'q.

Binobarin, har bir shaxsning xavfsiz xulq-atvorini rivojlantirish va tayyorgarlik darajasini oshirish xavfli va favqulodda vaziyatlarning oldini olish va ularning salbiy oqibatlarini minimallashtirish nuqtai nazaridan hal qiluvchi omil bo'ladi. Hayot xavfsizligini ta'minlash jarayonini faqat odamlarda bilim va ko'nikmalarni shakllantirish bilan cheklab bo'lmaydi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, insonning har qanday boshqa yo'l bilan faoliyati uning fazilatlari va xatti-harakatlari, motivlari, harakatlaridagi sodiqlik va u amalga oshiradigan faoliyatga bo'lgan ehtiyojga bog'liq. Har bir insonning va umuman jamiyatning barcha sanab o'tilgan fazilatlari va xususiyatlarini rivojlantirish har tomonlama bo'lishi kerak va faqat xavfsizlik madaniyatini shakllantirish natijasida mumkin.

Bolalarning hayoti va sog'lig'ini saqlashning ahamiyati ta'lim tizimini rivojlantirishda yangi resurslarni izlash zarurligini belgilaydi. Har qanday kasallikning rivojlanishini, halokatli jarayonlarning qonuniyatlarini va ularni bashorat qilishni bilishning o'zi kifoya emas, zarurat kasalliklar, shikastlanishlar va tabiiy ofatlarning oldini olish mexanizmlarini ishlab chiqish va amalga oshirishdan iborat.

Bu chora-tadbirlar o'quvchilar, ularning ota-onalari va o'qituvchilari tomonidan amalga oshirilishini ta'minlash, ular tomonidan talabga ega bo'lishi, kundalik hayotga kirib borishi, psixologik qadriyatlar va munosabatlarda o'z aksini topishini ta'minlash zarur. Bundan kelib chiqadiki, ta'lim maydoni xavfsizligini ta'minlashni rivojlantirish, birinchi navbatda, xavfsizlik madaniyatini shakllantirishdir.

O'quvchilarda xavfsizlik madaniyatini shakllantirish hayot faoliyati xavfsizligi sohasidagi zamonaviy ta'limning asosiy vazifalaridan biridir.

Hozirgi vaqtda o'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish bo'yicha ishlarning dolzarbligi keskin oshdi, chunki yangi ichki va tashqi xavf va xavflar paydo bo'ldi. Rossiyada transportda, yong'inlarda, salbiy ijtimoiy, tabiiy va texnogen omillar ta'sirida jarohatlangan va halok bo'lganlar soni kamaymayapti, ularning ta'siri, o'z navbatida, yaqin kelajakda kamayishi dargumon.

Mavjud vaziyat o'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish

sohasida ham o'qituvchilar, ham ta'lim tashkilotlari tomonidan amalga oshirilishi kerak bo'lgan chora-tadbirlar zarurligini ko'rsatadi.

Xavfsizlik madaniyati zamonaviy insonning ajralmas qismi bo'lib, u har bir shaxsning o'ziga xos xususiyatlari va xatti-harakatlarini o'z ichiga oladi.

Umumiy va kasb-hunar ta'limining eng muhim vazifalaridan biri xavfsizlik madaniyatini shakllantirishdir. Har qanday ta'lim tashkilotida xavf-xatarlarning eng yaxshi oldini olish - bu ma'lum tuzilma (reja) bo'yicha tashkil etilgan maqsadli ish bo'lib, unda tarbiyaviy va profilaktik ta'sirning vositalari, shakllari va usullari aniq belgilangan.

Ta'lim xavfsizligi ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida, shuningdek, xavfsizlik madaniyatining nazariy asoslari ko'plab mualliflar tomonidan ko'rib chiqilgan.

Ushbu ish nazariy va huquqiy asoslarni, shuningdek, ta'lim tashkilotida o'quvchilarning xavfsizlik madaniyatini shakllantirishga qaratilgan usullarni o'rganadi.

Tadqiqotning qarama-qarshiligi ta'lim tashkilotida o'quvchilar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish zarurati va uni "Hayot xavfsizligi madaniyatini shakllantirish" o'qitish amaliyotida amalga oshirishdagi kamchiliklarda ifodalanadi.

"Xavfsizlik madaniyati" tushunchasi mazmunining asosini tushunish uchun uning "madaniyat" va "xavfsizlik" kabi alohida tarkibiy qismlarini ko'rib chiqish, shuningdek, ushbu komponentlarni birlashtirish kerak.

Turli ilmiy adabiyotlarda tadqiqotning maqsad va vazifalariga, fan sohalarining xususiyatlariga, shuningdek, ilmiy maktablarning o'ziga xos xususiyatlariga qarab "madaniyat" tushunchasiga juda ko'p ta'riflar mavjud.

Masalan, lug'atda "madaniyat" atamasiga quyidagi ta'riflar berilgan. Madaniyat odamlarning ishlab chiqarish, ma'naviy va ijtimoiy yutuqlari yig'indisi bo'lib, u nimadirning yuksak darajasi, yuksak taraqqiyoti, mahoratidir.

O'z navbatida, falsafiy ensiklopedik lug'atda quyidagi ta'rif berilgan. Madaniyat, majoziy ma'noda, insonning jismonan, aqliy va ma'naviy moyilliklari va qobiliyatlari haqida g'amxo'rlik qilish, takomillashtirish va ulug'lashdir. Shunga ko'ra, tana madaniyati, ruh madaniyati va ma'naviy madaniyat mavjud. Keng ma'noda madaniyat - bu bir xalq yoki xalqlar guruhi hayoti, yutuqlari va ijodi namoyon bo'lishining yig'indisidir.

Pedagogik lug'atda madaniyat jamiyat rivojlanishining tarixiy o'ziga xos darajasi, shaxsning ijodiy kuchlari va qobiliyatlari sifatida namoyon bo'ladi, bu odamlar hayoti va faoliyatini tashkil etishning turlari va shakllarida, ularning munosabatlarida, shuningdek, moddiy va moddiy jihatdan ifodalanadi. ular yaratgan ma'naviy qadriyatlar.

Uning fikricha, madaniyat - bu faoliyat qoidalari va pretsedentlarini tanlash, tizimlashtirish, saqlash, o'rganish va ulardan foydalanishni tashkil etish orqali jamiyatning barqaror samarali hayotiga xizmat qiladigan faoliyat [1].

Agar biz "madaniyat" atamasining yuqoridagi barcha talqinlarini umumlashtirsak, u holda inson madaniy faoliyatining kutilayotgan natijalari va parametrlari nuqtai nazaridan ushbu tushunchani aniqlashning bir nechta yondashuvlarini aniqlashimiz mumkin.

Birinchi yondashuv funksional bo'lib, unga ko'ra madaniyat jamiyatning mavjud bo'lish usuli, uning faoliyati, asosiy vositalaridan biri inson faoliyatini amalga oshirish, odamlar va atrof-muhit o'rtasidagi aloqa, amalga oshirish usuli sifatida taqdim etiladi. inson ehtiyojlari, qiziqishlari, g'oyalari va dasturlari.

Ikkinchi yondashuv - bu sifat, bunda madaniyat jamiyatning sifat holati, jamiyatdagi atrof-muhit va munosabatlar ustidan inson hukmronligining ma'lum darajasi sifatida tavsiflanadi. Bu erda ishlab chiqarish madaniyati, dehqonchilik madaniyati, turmush tarzi madaniyati va boshqalar kabi iboralar paydo bo'ladi.

Uchinchi yondashuv aksiologik yoki qadriyatlarga asoslangan bo'lib, unda madaniyat moddiy va ma'naviy qadriyatlarning kombinatsiyasi sifatida namoyon bo'ladi. bu yondashuv madaniyat va antikulturna (shafqatsizlik, vahshiylik, vahshiylik, qon to'kilishiga olib keladigan hamma narsa) o'rtasida qat'iy farqni talab qiladi.

To'rtinchi yondashuv - ijodiy bo'lib, u madaniyat asarlarini odamlarning ijodiy faoliyati, ular ixtiro qilgan texnologiya, aloqa vositalari, fan va san'atning natijasi deb hisoblaydi. Bu erda nafaqat odamlarning faoliyati natijalarini, balki ularning qobiliyatlarini, ijod bilan bog'liq qobiliyatlarni amalga oshirish jarayonlarini ham aniqlashga arziydi. Bunda ommaviy ijodkorlik, havaskor chiqishlar ham madaniyat deb qaralishi kerak.

Beshinchi yondashuv me'yoriy bo'lib, unda madaniyat me'yorlar, xulq-atvor qoidalari, urf-odatlar va an'analarning mavjudligi bilan bog'liq. Bu jamiyatning zamonaviy, tsivilizatsiya darajasiga mos keladigan va uning oldinga siljishiga hissa

qo'shadigan me'yorlar, qoidalar va an'analarga ega bo'lgan belgilar va belgilar tizimlaridan foydalangan holda ma'lumotlarni to'plash va uzatish usullarini o'z ichiga oladi.

Oltinchi yondashuv ruhiy va shaxsiydir. Bu odamlarning qobiliyatlarini rivojlantirish, ularning ta'lim va tarbiyasining ma'lum darajasini, aynan odamlarning yuksak madaniyati va ma'naviyati deb ataladigan narsalarni o'z ichiga oladi.[3]

Keyinchalik, biz "xavfsizlik" tushunchasining asosiy komponentini ko'rib chiqamiz. Tabiatning oliy maqsadi hayotning o'zini o'zi saqlab qolish ekanligini hisobga olsak, xavfsizlikni tabiatni asrash deb ta'riflash mumkin.

Xavfsizlik - bu shaxs, jamiyat va davlatning hayotiy manfaatlarini ichki va tashqi tahdidlardan himoya qilish holati.

"Madaniyat" va "xavfsizlik" tushunchalari birinchi marta 1986 yilda Atom energiyasi bo'yicha xalqaro agentlik tomonidan Chernobil avariya-sabablari va oqibatlarini tahlil qilish natijasida birlashtirilgan. Ma'lum bo'lishicha, xavfsizlik madaniyatining yo'qligi ushbu dahshatli avariya-sabab bo'lgan.

Yadro xavfsizligi bo'yicha xalqaro maslahat guruhi xavfsizlik madaniyatini tashkilot faoliyati va individual xatti-harakatlarining xususiyatlari yig'indisi sifatida belgilaydi, bu esa atom elektr stansiyalari xavfsizligi masalalariga ularning ahamiyatidan kelib chiqib, eng yuqori darajada e'tibor berilishini belgilaydi.[4]

21-asrning oxirida xavfsizlik madaniyati nafaqat xavfli ob'ektlarning xodimlariga taalluqli bo'lishi va odamlarning tayyorgarligiga qadar qaynashi kerak, balki har bir shaxsga ham, butun jamiyatga ham tegishli bo'lishi kerak degan tushuncha paydo bo'ldi.

Hozirgi vaqtda "Xavfsizlik madaniyati" tushunchasi kengaytirilmoqda, chunki hayot xavfsizligini ta'minlash va individual, ijtimoiy va global xavflarni kamaytirish samaradorligi odamlarning qadriyatlarini, shaxsiy va kasbiy fazilatlarini, xatti-harakatlarini motivlari, shuningdek qobiliyatlariga bog'liq.

Masalan, A.N.Ro'ziyev o'z asarida xavfsizlik madaniyati turli ijtimoiy vaziyatlarda shaxs, jamiyat va davlat darajasida yuzaga keladigan xavf va tahdidlarni, ijtimoiy xavflarni bartaraf etish va minimallashtirishga qaratilgan ijtimoiy munosabatlarni aks ettiruvchi sotsiologik kategoriya ekanligini ta'kidlaydi

Shunday qilib, taqdim etilgan ta'riflarni tahlil qilgandan so'ng, biz eng umumiy ta'rifni shakllantirishimiz mumkin. Xavfsizlik madaniyati - bu hayot jarayonida ma'lum darajadagi xavfsizlikni ta'minlaydigan inson ijtimoiy tashkilotining holati.

Amaliy hayotga bosqichma-bosqich joriy etilayotgan xavfsizlik madaniyati o'z mavqeini mustahkamladi. Endilikda xavfsizlik madaniyati nafaqat ixtisoslashtirilgan lug'atlarda, balki O'zbekiston Favqulodda vaziyatlar vazirligi, shuningdek, O'zbekiston Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining me'yoriy hujjatlarida ham mustahkam o'rin olgan.

Buning natijasi ta'lim muassasalarida "Hayot xavfsizligi madaniyatini shakllantirish" kursining shakllanishi edi.

O'z navbatida, asosiy umumiy ta'limning Davlat ta'lim standartida jismoniy tarbiya va hayot faoliyati xavfsizligi asoslari hayot xavfsizligi madaniyatining shaxsiy va ijtimoiy ahamiyatini tushunishni, hayot xavfsizligining zamonaviy madaniyati asoslarini o'zlashtirishni, va hayot xavfsizligi uchun tabiiy asos sifatida atrof-muhitning ekologik sifati qiymatini tushunish.

Xavfsizlik madaniyati - bu shaxs va jamiyatning rivojlanish holati bo'lib, u shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlar tizimida hayot xavfsizligini ta'minlash muhimligi, kundalik hayotda xavfsiz xulq-atvor stereotiplarining kengligi, shuningdek favqulodda vaziyatlarda xavfli vaziyatlar, inson hayotining barcha sohalarida xavf va tahdidlardan amaliy himoyalash darajasi.

Xavfsizlik madaniyatini shakllantirish - bu talabalar o'rtasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirishning maqsadlari, vazifalari, shuningdek usullari va yo'nalishlarini ishlab chiqishga qaratilgan jarayon.

Foydalaniladigan adabiyotlar:

1. Ro'Ziyev, Akmal Nosirdjonovich, To'Ymurodov, Jur'At Djurayevich UMUMTA'LIM MUASSALARIDA HFX MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH // ORIENSS. 2022. №5.
2. Акрамов Х. М. Огнестойкие свойства строительных конструкций //Наука, техника и образование. – 2020. – №. 2 (66). – С. 56-59.
3. Akramov X. M. et al. PROBLEMS OF MODERN CONSTRUCTION IN NAMANGAN CONDITION //Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology. – 2019. – Т. 1. – №. 8. – С. 96-99.
4. Акрамов Х. М., Сайфитдинов А. С. РАЗВИТИЕ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ В ВУЗАХ //Scientific Impulse. – 2023. – Т. 2. – №. 16. – С. 8-11.